

Kritičnost a filosofie

Zejména od doby Kantovy hojně užívané slovo „kritika“ a „kritičnost“ je odvozeno od řeckého slovesa KRINEIN, což znamenalo jednak rozlišovati a na základě rozlišení vybírat (ve velmi širokém smyslu), ale potom také posuzovati a rozsuzovati, a to jak soudcovsky, tak myšlenkově. Rozlišují ovšem již zvířata a dokonce rostliny, a obojí si např. vybírají potravu či živiny na základě schopnosti rozlišovat. Když si rostlina nebo živočich nedokáže správně vybrat a dopustí se chyby, onemocní a případně uhynou. Člověk je ovšem tvor myslící; Pascal napsal, že v myšlení spočívá veškerá důstojnost člověka. Hned se však táže: co to je toto myšlení? Snad můžeme mluvit o nějaké nižší formě myšlení i u některých vyšších živočichů, ale schopnost člověka se v myšlení tázat, co to je myšlení, je jedinečná a nemá obdoby. Předpokladem kritiky v novodobém a zejména moderním smyslu je tedy nejen myšlenkové rozlišování, ale zejména schopnost rozlišovat mezi myšlenkami, tedy schopnost reflexe. Jakousi prvopočáteční podobu kritičnosti můžeme zjišťovat v prastarých dochovaných dokumentech, ale skutečná kritičnost se mohla začít rozvíjet teprve díky řeckému vynálezu pojmů a pojmovosti. Trvalo však víc než dvě tisíciletí, než se podařilo filosoficky nejen tematizovat, ale se vší důkladností skutečně formulovat program a do velké míry i provést projekt kritiky samotné kritičnosti a toho, co každou kritičnost umožňuje, aniž by ji ovšem zároveň dostačujícím způsobem zakládalo, totiž rozumu.

(Písek, 960107-1.)